

SPIS TREŚCI

Część I

Leszek Zasztowt, Wstęp	9
Wojciech Roszkowski, Polityczne i społeczno-gospodarcze uwarunkowania rozwoju nauki w Polsce 1944–1989	39
1. Początki „władzy ludowej” w Polsce 1944–1945	39
Podstawy nowego systemu politycznego	39
Straty ludnościowe, migracje i przemiany gospodarcze	43
Zmiany instytucjonalne w sferze kultury	46
2. Walka z „reakcją” 1945–1948	48
Od TRJN do PZPR	48
Odbudowa gospodarki	52
Zmiany w polityce kulturalnej	55
3. Sowietyzacja 1949–1953	58
Stalinowski terror	58
Początki Planu 6-letniego	62
Rewolucja kulturalna po 1949 r.	64
4. Odwilż 1953–1956.	66
Stalinizm bez Stalina?	66
Kłopoty gospodarcze i ożywienie społeczne.	67
Przełom 1956 r.	70
5. „Mała stabilizacja” Gomułki 1956–1970	75
Odchodzenie od programu październikowego	75
Problemy gospodarcze	79
Walka o rząd dusz	82
Od Marca 1968 r. do Grudnia 1970 r.	84
6. „Druga Polska” Gierka 1971–1980	88
Cuda na kredyt	88
Gierkowskie gry pozorów	93
Czerwiec 1976 r. i jego skutki	95
Wzrost ciśnienia społecznego	98
7. 16 miesięcy „Solidarności”	101
Strajki i powstanie „Solidarności”	101

Samoograniczająca się rewolucja	104
Droga do konfrontacji	107
8. Stan wojenny i powojenny 1981–1989	109
Stan wojenny	109
Stagnacja i beznadziejność	113
Ku przełomowi	116
Społeczeństwo i kultura w latach 80.	120

Jan Szumski, Wpływ elity władzy ZSRR na rozwój nauki

w Polsce 1945–1964	123
1. Wstęp	123
2. Organizacja nauki w ZSRR – nadzór polityczny	124
3. KC WKP(b)/KPZR i instytucjonalny nadzór nad nauką w krajach Europy Środkowej i Wschodniej po 1945 r.	131
4. Placówki dyplomatyczne ZSRR w Polsce i ich rola w sprawowaniu kontroli nad nauką	133
5. Polsko-sowieckie kontakty i wymiana naukowa przed 1956 r.	137
6. Stalinowska odmiana marksizmu-leninizmu w nauce	144
7. Implementacja sowieckich „dyskusji” naukowych w Polsce	146
8. Skutki sowieckich wpływów w Polsce w okresie stalinowskim. Próba bilansu	150
9. Polityka naukowa Moskwy od okresu przejściowego do odwilży i polskiego Października	152
10. Polski Październik. Początek końca czy przełom?	157
11. Rozszerzenie sowieckiej i polskiej wymiany naukowej	161
12. Wymiana studentów, wykładowców, staże i pobyty naukowo-badawcze w ZSRR	162
13. Adam Schaff i próby intensyfikacji wymiany naukowej z ZSRR	164
14. Zwiększenie polskiej wymiany naukowej z Zachodem	167
15. Fundamentalne projekty realizowane we współpracy między Polską i ZSRR	169
16. Współpraca w zakresie nauk ścisłych i technicznych	172

Julian Dybiec, Warunki rozwoju nauk humanistycznych i społecznych . . . . .

1. Wstęp	177
2. Powojenna odbudowa humanistyki i nauk społecznych	178
3. Wielka inżynieria społeczna	182
4. Struktury organizacyjne i personalne	196
5. Instrumenty aktywności naukowej	233
6. Cenzura	246
7. Kontakty zagraniczne	256

8. Przekłady obcej literatury naukowej	266
9. Emigracja uczonych	277
10. Presja ideologiczna	282
Andrzej Kajetan Wróblewski, Warunki rozwoju nauk matematyczno- -fizycznych po 1945 roku	299
1. Bilans otwarcia	299
Nauki matematyczno-fizyczne w Polsce międzywojennej	299
Straty osobowe i materialne podczas wojny i okupacji	306
2. Odbudowa 1944–1951	313
3. I Kongres Nauki Polskiej	322
4. Okres <i>prosperity</i>	327
5. Okres kryzysu	334
Leszek Kuźnicki, Warunki rozwoju nauki w Polsce w latach 1944–1989.	
Ujęcie biologa	337
1. Charakterystyka stanu szkolnictwa wyższego i nauki w Polsce w latach 1938–1939	337
2. Straty osobowe i materialne w okresie 1 września 1939 – 8 maja 1945 r.	338
3. Lata 1944–1948 – odbudowa w nawiązaniu do tradycji II Rzeczypospolitej	339
Utworzenie UMCS w Lublinie. Działalność Henryka Raabego	340
4. Dynamika kształtowania się centrów nauki. Przykłady powstawania nowych ośrodków i placówek badawczych	341
Krajowe centra nauki. Zjawisko metropolizacji	341
Biologia i nauki medyczne w ośrodku łódzkim	345
Uniwersytet Łódzki	345
Łódzkie uczelnie medyczne	349
Wydział Lekarski z Oddziałem Stomatologicznym	349
Ocena i postanie Akademii Medycznej	349
Wydział Farmaceutyczny	350
Wojskowa Akademia Medyczna im. gen. dyw. Bolesława Szareckiego	351
Nauki rolnicze w ośrodku olsztyńskim	351
Placówki Polskiej Akademii Nauk z zakresu biologii, rolnictwa i medycyny	355
Instytut Biochemii i Biofizyki PAN	355
Instytut Biologii Doświadczalnej im. Marcelego Nenckiego PAN	356
Instytut Ekologii PAN	356
Zakład Paleobiologii PAN (od 1990 r. – im. Romana Kozłowskiego)	357
Instytut Parazytologii im. Witolda Stefańskiego PAN	357
Muzeum i Instytut Zoologii PAN	358
Instytut Fizjologii i Żywienia Zwierząt im. Jana Kielanowskiego	358

<i>Instytut Genetyki i Hodowli Zwierząt PAN</i>	359
<i>Ogród Botaniczny – Centrum Zachowania Różnorodności Biologicznej PAN</i>	359
<i>Instytut Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej im. Mirosława Mossakowskiego PAN</i>	359
<i>Instytut Botaniki im. Władysława Szafera PAN</i>	360
<i>Instytut Ochrony Przyrody PAN</i>	360
<i>Instytut Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN</i>	361
<i>Instytut Farmakologii PAN</i>	361
<i>Zakład Fizjologii Roślin im. Franciszka Górskiego PAN</i>	361
<i>Zakład Biologii Wód im. Karola Starmacha PAN</i>	362
<i>Zakład Ichtibiologii i Gospodarki Rybackiej PAN w Gołyszach</i>	362
<i>Instytut Dendrologii PAN</i>	362
<i>Instytut Genetyki Roślin PAN</i>	363
<i>Instytut Genetyki Człowieka PAN</i>	363
<i>Zakład Badań Środowiska Rolniczego i Leśnego PAN</i>	363
<i>Instytut Immunologii i Terapii Doświadczalnej im. Ludwika Hirszfelda PAN</i>	363
<i>Zakład Antropologii PAN</i>	364
<i>Instytut Badania Ssaków PAN</i>	364
5. <i>Formy sprzeciwu wobec sowytyzacji nauki i ograniczeń finansowych</i>	364
<i>Łysenkizm w Polsce 1949–1956</i>	364
<i>Działalność związkowa na rzecz reform w szkolnictwie wyższym i placówkach naukowych</i>	367
6. <i>Polityka a zarządzanie nauką</i>	375
<i>Struktura nauki i systemy finansowania w latach 1945–1990</i>	375
<i>Relacje między społecznością naukową a władzami PRL</i>	379
<i>Kongresy nauki polskiej</i>	382
<i>Zawiedzione nadzieje</i>	386

Bolesław Orłowski, Warunki rozwoju techniki i nauk technicznych

w PRL	389
1. <i>Punkt wyjścia</i>	389
2. <i>Chlubna kontynuacja</i>	391
3. <i>Preludium życzeniowe powojnia</i>	396
4. <i>Rygory narzucone przez realia pojałtańskie</i>	408
5. <i>Próba zobiektywowanej oceny pozycji i dorobku okresu PRL</i>	410
6. <i>Wywiad</i>	419
7. <i>Patologie</i>	421
Indeks nazwisk	427
Autorzy	447

SPIS TREŚCI

Część II

Piotr Hübner, Polityka naukowa i struktury organizacyjne nauki w latach 1944–1989	11
1. Polityka państwa wobec nauki i szkolnictwa wyższego w latach 1944–1989.	11
Formowanie założeń polityki naukowej.	11
Destrukcyjna nauka akademicka	21
Budowa „nowej nauki”	32
Nauka partyjna	44
Inwazyjne wzory działań politycznych i decyzji administracyjnych	47
Polityka naukowo-techniczna	59
Model socjalistycznej polityki naukowej	71
2. Piony organizacyjne nauki polskiej: szkoły wyższe, placówki PAN, „nauka resortowa”	79
Nauka w fazie deakademizacji (1944–1951)	79
<i>Odbudowa i przekształcenia ośrodków akademickich</i>	79
<i>Stan organizacyjny szkół akademickich</i>	84
<i>Normatywne ograniczniki nauki akademickiej</i>	100
<i>Przekształcenia organizacyjne szkół akademickich</i>	107
<i>Początki dyferencjacji resortowej</i>	110
Ewolucja systemu szkolnictwa wyższego (1952–1989)	115
<i>Normatywne ramy działalności szkół wyższych</i>	115
<i>Rozbudowa organizacyjna systemu</i>	133
<i>Nauczyciele akademicki i studenci</i>	148
Placówki Polskiej Akademii Nauk.	156
<i>Podstawy prawne działalności placówek PAN</i>	156
<i>Formowanie sieci placówek PAN</i>	163
<i>Koncepcja i programy badań podstawowych</i>	173
Rozbudowa pionu „nauki resortowej” (1952–1989)	186
<i>Normy prawne i system podejmowania decyzji w „nauce resortowej”</i> . . .	186
<i>Potencjał organizacyjny „nauki resortowej”</i>	197
<i>Próby integracji „nauki resortowej”</i>	201

Jan Piskurewicz, Społeczny ruch naukowy w Polsce	
w latach 1944–1989	211
1. Wstęp	211
2. Społeczny ruch naukowy po zakończeniu II wojny światowej (lata 1944–1948)	213
Społeczny ruch naukoznawczy	215
Polska Akademia Umiejętności wobec prób reformowania nauki w Polsce	217
Nieudana próba organizowania się społecznego ruchu naukowego	222
3. Pod nadzorem. Społeczny ruch naukowy w okresie stalinizmu (lata 1949–1956)	225
Towarzystwa naukowe w okresie prac I Kongresu Nauki Polskiej i organizowania Polskiej Akademii Nauk	226
Społeczny ruch naukowy pod egidą PAN	227
4. Społeczny ruch naukowy po październiku 1956	233
Próba reaktywowania Polskiej Akademii Umiejętności	235
Konsekwencje uaktywnienia się towarzystw naukowych. Zmiany w polityce PAN wobec społecznego ruchu naukowego	237
5. Społeczny ruch naukowy w latach 70.	245
Towarzystwa naukowe w Polsce w latach 70. w świetle <i>Raportu</i> <i>o stanie towarzystw naukowych</i>	247
6. Społeczny ruch naukowy w latach 80.	255
Powstanie i pierwszy okres działalności Towarzystwa Popierania i Krzewienia Nauk	255
Reaktywowanie Towarzystwa Naukowego Warszawskiego	257
Sytuacja towarzystw naukowych w okresie stanu wojennego i po jego zniesieniu	260
Kwestia prawnego uregulowania działalności towarzystw naukowych w ramach ustawy i konsekwencje braku takiego uregulowania	262
Reaktywowanie Polskiej Akademii Umiejętności	265
7. Zakończenie	269
Janusz Tandecki, Organizacja i działalność archiwów w Polsce	
w latach 1944–1989	271
1. Wstęp	271
2. Organizacja i zadania archiwów polskich po II wojnie światowej do 1951 r.	273
3. Działalność i zadania archiwów polskich po 1951 r.	278
4. Organizacja i zadania archiwów polskich po 1975 r.	289
5. Państwowy (narodowy) zasób archiwalny – jego gromadzenie, opracowanie, udostępnianie i popularyzacja	297

6. Narastający zasób archiwalny i archiwa zakładowe.	303
7. Budownictwo archiwalne i zabezpieczenie zasobów	306
8. Kadry archiwów i ich kształcenie.	308
9. Działalność naukowa archiwów.	312
10. Zarys dziejów i zasoby najważniejszych archiwów państwowych w latach 1945–1989.	314
<i>Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie</i>	316
<i>Archiwum Akt Nowych w Warszawie</i>	317
<i>Archiwum Dokumentacji Mechanicznej w Warszawie</i>	319
<i>Archiwum Państwowe w Białymstoku</i>	320
<i>Archiwum Państwowe w Bydgoszczy</i>	321
<i>Archiwum Państwowe w Częstochowie</i>	322
<i>Archiwum Państwowe w Elblągu z siedzibą w Malborku</i>	323
<i>Archiwum Państwowe w Gdańsku</i>	324
<i>Archiwum Państwowe w Jeleniej Górze</i>	326
<i>Archiwum Państwowe w Kaliszu</i>	326
<i>Archiwum Państwowe w Katowicach</i>	327
<i>Archiwum Państwowe w Kielcach</i>	329
<i>Archiwum Państwowe w Koszalinie</i>	330
<i>Archiwum Państwowe w Krakowie</i>	331
<i>Archiwum Państwowe w Lesznie</i>	332
<i>Archiwum Państwowe w Lublinie</i>	333
<i>Archiwum Państwowe w Łodzi</i>	335
<i>Archiwum Państwowe w Olsztynie</i>	336
<i>Archiwum Państwowe w Opolu</i>	337
<i>Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim</i>	338
<i>Archiwum Państwowe w Płocku</i>	340
<i>Archiwum Państwowe w Poznaniu</i>	341
<i>Archiwum Państwowe w Przemyślu</i>	343
<i>Archiwum Państwowe w Radomiu</i>	345
<i>Archiwum Państwowe w Rzeszowie</i>	346
<i>Archiwum Państwowe w Siedlcach</i>	347
<i>Archiwum Państwowe w Słupsku</i>	348
<i>Archiwum Państwowe w Suwałkach</i>	349
<i>Archiwum Państwowe w Szczecinie</i>	350
<i>Archiwum Państwowe w Toruniu</i>	352
<i>Archiwum Państwowe Miasta Stołecznego Warszawy</i>	352
<i>Archiwum Państwowe we Wrocławiu</i>	354
<i>Archiwum Państwowe w Zamościu</i>	355
<i>Archiwum Państwowe w Zielonej Górze z siedzibą w Starym Kisielinie</i> . . .	356
<i>Naczelnicy Dyrektorzy Archiwów Państwowych 1945–1989</i>	358

Jacek Puchalski, Biblioteki w życiu naukowym PRL i poza krajem w latach 1939–1989	359
1. Biblioteki w życiu naukowym PRL	359
Bibliotekarstwo naukowe w latach 1944–1989; warunki funkcjonowania i charakterystyka ogólna	361
<i>Odbudowa i organizacja bibliotekarstwa w latach 1944–1946</i>	361
<i>Na poboczu „papierowej rewolucji” 1947–1949</i>	370
<i>W okresie sowietyzacji 1950–1953</i>	379
<i>„Odwilż” i „stabilizacja” lat 1954–1967</i>	387
<i>Ustawa o bibliotekach z 1968 r. i „druga Polska” w latach 1971–1979</i>	396
<i>„Solidarność”, stan wojenny i po stanie wojennym do 1989 r.</i>	409
Państwowe biblioteki naukowe lub przejęte w zarząd i użytkowanie państwa w latach 1944–1989; funkcje, zbiory, działalność	418
<i>Biblioteka Narodowa w Warszawie</i>	418
<i>Ogólne i specjalne biblioteki szkół wyższych</i>	424
<i>Biblioteki Polskiej Akademii Nauk</i>	433
<i>Biblioteki resortowych instytutów naukowo-badawczych</i>	443
<i>Inne biblioteki ogólne i specjalne uznane za naukowe</i>	445
Biblioteki naukowe Kościoła katolickiego w latach 1944–1989	453
Tradycyjne zbiory specjalne w bibliotekach naukowych, ich ochrona i program Narodowego Zasobu Bibliotecznego	459
Zakończenie	462
2. Biblioteki naukowe na emigracji w latach 1939–1989	471
Jan Draus, Nauka polska na emigracji 1945–1990	485
1. Wstęp	485
2. Wojenne dziedzictwo polskich instytucji naukowych na obczyźnie	491
<i>Fundusz Kultury Narodowej (1939–1947)</i>	493
<i>Zrzeszenie Profesorów i Docentów Polskich Szkół Akademickich (1940–1977)</i>	494
<i>Polski Wydział Lekarski na Uniwersytecie w Edynburgu (1941–1949)</i>	496
<i>Komisja Akademickich Studiów Medycyny Weterynaryjnej w Edynburgu (1943–1948)</i>	500
<i>Studium Pedagogiczne w Edynburgu (1943–1946)</i>	502
<i>Polski Wydział Prawa w Oksfordzie (1944–1947)</i>	503
<i>Rada Akademickich Szkół Technicznych (1942–1947)</i>	506
<i>Polska Szkoła Architektury w Liverpoolu (1942–1947)</i>	511
<i>Polish University College (1947–1953)</i>	515
<i>Polski Instytut Naukowy w Ameryce (PIN/PIASA)</i>	524
<i>Instytut Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku</i>	535

	<i>Polsko-Amerykańskie Towarzystwo Historyczne</i>	541
	<i>Polskie instytucje naukowe na Bliskim Wschodzie</i>	544
	<i>Polskie Seminarium Duchowne w Bejrucie (1943–1946)</i>	549
	<i>Studia Polaków w uczelniach zagranicznych i polskie ośrodki studiów</i>	551
3.	Londyn – centrum emigracyjnej nauki	564
	Instytuty	565
	<i>Instytut Polski i Muzeum Gen. Sikorskiego (Instytut Historyczny im. Gen. Sikorskiego – Polski Ośrodek Naukowy – Komisja Historyczna byłego Sztabu Głównego – Studium Polski Podziemnej)</i>	565
	<i>Instytut Badania Spraw Międzynarodowych</i>	573
	<i>Instytut Józefa Piłsudskiego w Londynie</i>	573
	<i>Instytut Wschodni „Reduta”</i>	575
	<i>Instytut Badania Zagadnień Krajowych</i>	578
	<i>Instytut Romana Dmowskiego</i>	582
	<i>Studium Spraw Polskich</i>	583
	Towarzystwa naukowe	584
	<i>Polskie Towarzystwo Historyczne na Obczyźnie</i>	584
	<i>Polskie Towarzystwo Naukowe na Obczyźnie</i>	588
	<i>Spółeczność Akademicka Uniwersytetu Stefana Batorego</i>	596
	Wyższe uczelnie	599
	<i>Szkoła Nauk Politycznych i Społecznych</i>	599
	<i>Polski Uniwersytet na Obczyźnie</i>	602
4.	Emigracyjne instytucje naukowe w Europie i Ameryce	616
	Francja	616
	<i>Towarzystwo Historyczno-Literackie i Biblioteka Polska w Paryżu</i>	616
	<i>Instytut Literacki w Paryżu</i>	621
	<i>Polskie Wyższe Seminarium Duchowne w Paryżu</i>	625
	<i>Instytut Badań Biograficznych w Vaudricourt</i>	627
	Włochy	628
	<i>Polski Instytut Historyczny w Rzymie</i>	628
	<i>Papieski Instytut Studiów Kościelnych w Rzymie</i>	630
	<i>Fundacja Jana Pawła II i jej placówki naukowe</i>	632
	Szwecja	634
	<i>Polski Instytut Źródłowy w Lund</i>	634
	Szwajcaria	635
	<i>Instytut Badań Zagadnień Światowych w Muri</i>	635
	Republika Federalna Niemiec	637
	<i>Academia Polona Artium w Monachium</i>	637
	Dania	638
	<i>Instytut Polsko-Skandynawski w Kopenhadze</i>	638
	Stany Zjednoczone	639

<i>Polonijne Zakłady Naukowe w Orchard Lake</i>	639
<i>Instytut Romana Dmowskiego w Nowym Jorku i w Chicago</i>	641
<i>Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich</i>	643
Kanada	646
<i>Polski Instytut Naukowy w Kanadzie</i>	646
<i>Kanadyjsko-Polski Instytut Badawczy w Toronto</i>	649
Brazylia	652
<i>Wyższe Seminarium Duchowne w Kurytybie</i>	652
5. Działalność naukowa emigracyjnych stowarzyszeń zawodowych	653
<i>Stowarzyszenie Techników Polskich w Wielkiej Brytanii</i>	654
<i>Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Polskich „Polonia Technika” w Stanach Zjednoczonych</i>	658
<i>Stowarzyszenie Techników Polskich w Kanadzie</i>	661
<i>Stowarzyszenie Ekonomistów Polskich w Zjednoczonym Królestwie</i>	662
<i>Związek Lekarzy Polskich na Obczyźnie</i>	664
<i>Koła Przyrodników im. Mikołaja Kopernika w Wielkiej Brytanii</i>	667
6. Polscy emigranci na wydziałach sławistyki i polonistyki	668
7. Refleksje końcowe	680
Indeks osób	683
Autorzy	717

SPIS TREŚCI

Część III

Stanisław Borzym, Marksizm a inne nurty filozofii	9
1. Warunki historyczne i ogólna charakterystyka okresu	9
2. Założenia marksizmu	17
3. Rola wydarzeń historycznych	18
4. Znaczenie zwrotów ideologicznych w periodyzacji kształtowania się filozofii w latach 1944-1989	20
5. Przykład polityki naukowej	21
6. Towarzystwa filozoficzne	23
7. Zjazdy	26
8. Czasopisma	28
9. „Biblioteka Klasyków Filozofii”	32
10. Ośrodki naukowe	34
11. Biogramy (wybór)	41
<i>Marksisiści: Adam Schaff, Tadeusz Kroński, Leszek Kołakowski, Bronisław Baczko, Jan Legowicz, Krzysztof Pomian, Władysław Krajewski, Helena Eilstein, Jarosław Ładosz, Marek Fritzhand, Stefan Amsterdamski, Zdzisław Augustynek, Zbigniew Kuderowicz, Jerzy Kmita, Leszek Nowak, Marek J. Siemek . . . . .</i>	<i>41</i>
<i>Nie-marksisiści: Roman Ingarden, Kazimierz Ajdukiewicz, Władysław Tatarkiewicz, Tadeusz Kotarbiński, Janina Kotarbińska, Izydora Dąmbska, Maria Ossowska, Tadeusz Czeżowski, Henryk Elzenberg, Czesław Znamierowski, Mieczysław Wallis, Zygmunt Zawirski, Narcyz Łubnicki, Adam Krokiewicz, Ija Lazari-Pawłowska, Andrzej Grzegorzczuk, Klemens Szaniawski, Andrzej Nowicki, Stefan Morawski, Michał Hempoliński, Hanna Buczyńska-Garewicz, Władysław Stróżewski, Andrzej Walicki, Barbara Skarga, Juliusz Domański, Jerzy Pelc, Marian Przełęcki, Roman Suszko, Bogusław Wolniewicz, Ryszard Wójcicki, Krzysztof Michalski . . . . .</i>	<i>58</i>
<i>Filozofowie chrześcijańscy: Józef Tischner, Stefan Świeżawski, Kazimierz Klósak, Jan Piwowarczyk, Jacek Woroniecki, Józef Pastuszka, Stanisław Kamiński, Karol Wojtyła, Tadeusz Styczeń, Antoni B. Stępień . . . . .</i>	<i>77</i>
12. Uwagi końcowe	83

Piotr H. Kosicki, Nauka polska a Kościół – Kościół wobec	
życia naukowego	87
1. Wstęp	87
2. Kościół a nauka – tło i teoria	88
3. Kościół a nauka w II Rzeczypospolitej	90
4. Kościół w latach 1944-1956	93
5. Kościół w szkolnictwie wyższym: Katolicki Uniwersytet Lubelski, Wydział Teologii Katolickiej Uniwersytetu Warszawskiego, wyższe seminaria duchowne	103
6. „Inteligencja katolicka”. Świeckie fora kształcenia katolickiej społeczności	112
7. Akademia Teologii Katolickiej i stalinowska wizja nauk o Kościele	120
8. Europejskie wykształcenie polskiego katolika: rzecz o Karolu Wojtyłe . .	126
9. Odnowa Kościoła w życiu publicznym 1956-1989	128
10. Ruch klubowy, KUL i współpraca z zagranicą	142
11. Opozycyjność katolicka i duszpasterstwo akademickie	152
12. Polski papież i zmierzch PRL	161
Ryszard Terlecki, Aparat bezpieczeństwa wobec środowisk akademickich	
i naukowych w latach 1945-1989	167
1. Wstęp	167
2. Urząd Bezpieczeństwa Publicznego i Służba Bezpieczeństwa wobec środowisk i instytucji naukowych: struktury, dyrektywy, instrukcje	169
3. Bezpieka w walce z wpływami konspiracji niepodległościowej i Polskiego Stronnictwa Ludowego w szkołach wyższych 1945-1948 . . .	177
4. Eliminacja „elementów reakcyjnych” i opanowanie niezależnych instytucji naukowych 1949-1954.	183
5. Aparat bezpieczeństwa wobec nauki w okresie politycznej odwilży i gomułkowskiej „małej stabilizacji” 1955-1966	188
6. Słumienie buntu studentów, kampania antysemita i odwet wobec środowisk akademickich 1967-1970	193
7. Służba Bezpieczeństwa w walce z opozycją demokratyczną i „Solidarnością” na uczelniach 1976-1981.	199
8. Służba Bezpieczeństwa wobec nauki i szkół wyższych w stanie wojennym i u schyłku dyktatury 1982-1989	204
9. Agentura aparatu bezpieczeństwa w środowiskach naukowych	209
10. Szkoły wyższe Ministerstwa Spraw Wewnętrznych	213
Dorota Degen, Polityka wydawnicza w sferze nauki w latach 1944–1960 .	215
1. Okres „łagodnej rewolucji”	215
2. Początki nowej władzy	228

3. Nowa formuła wydawnictw naukowych	238
4. Odwrót od tendencji centralistycznych	252
Jaromir Jeszke, Upowszechnianie nauki – nauka a media	263
1. Założenia teoretyczne syntezy	263
2. Główne idee popularyzacji/upowszechniania nauki w Polsce	265
3. Modele upowszechniania nauki.	285
4. Organizacyjne formy upowszechniania nauki	295
Działalność organów Polskiej Akademii Nauk	295
Towarzystwa naukowe, regionalne i specjalistyczne	304
Rada Towarzystw Naukowych i Upowszechniania Nauki. Rada Towarzystw Naukowych. Rada Upowszechniania Nauki	308
Towarzystwo Wiedzy Powszechnej.	310
Pozaustrojowe formy upowszechniania wiedzy naukowej: Towarzystwo Kursów Naukowych, Konwersatorium „Doświadczenie i Przyszłość”	312
Książka jako nośnik idei.	313
Kongresy i rocznice	318
5. Nauka a media.	319
Wydawnictwa specjalistyczne, serie popularyzacyjne	322
Czasopisma popularyzujące naukę.	328
Audycje radiowe	334
Programy telewizyjne.	335
Internet	338
Dziennikarstwo naukowe a ludzie nauki	338
6. Problemy przekazu idei upowszechniających naukę	341
7. Studia nad problematyką upowszechniania nauki	348
8. Kierunki kształtowania się praktyki społecznej i przemian w świadomości społecznej w zakresie upowszechniania nauki w Polsce	352
Relacje idei wobec praktyki upowszechniania nauki w latach 1944-1989.	352
Stan świadomości społecznej w zakresie upowszechniania nauki w latach 90. XX w.	353
Zbigniew Tucholski, Wpływ techniki wojskowej na gospodarkę i badania techniczne w latach 1944–1956.	355
1. Wstęp	355
2. Dorobek przeszłości	358
3. Odbudowa – taktyczna kontynuacja międzywojnia	363
4. Początkowy etap militaryzacji	367

---

5. Rozbudowa sektora militarnego.	369
6. Doktryna wojenna	374
7. Fortyfikacja wybrzeża	375
8. Apogeum militaryzacji – niezrealizowany potencjał	376
9. Hutnictwo – gospodarcza podstawa industrializacji	380
10. Pozyskiwanie technologii urządzeń i materiałów objętych embargiem . .	381
11. Gospodarcze i społeczne uwarunkowania rozwoju przemysłu zbrojeniowego i infrastruktury militarnej	385
12. Wpływ sowieckiej <i>Doktryny funkcjonowania tyłów operacyjnych</i> <i>w warunkach wojny jądrowej</i> na rozbudowę przemysłu i infrastruktury militarnej	388
13. Wojskowe zaplecze badawcze – od matrycy międzywojnia do kopiowania wzorców sowieckich	391
14. Technika zależna	393
15. Utajnienie sfery militarnej i przemysłowej.	402
16. Polska <i>Szaraszka</i>	406
17. Technologia i produkcja zależna	407
18. Wtórny transfer wiedzy. Kształcenie kadr	410
19. Regres polskiej myśli technicznej – przerwanie związków z zachodnią nauką i techniką.	415
20. Socjalistyczne współzawodnictwo pracy – racjonalizacja, wynalazczość negatywna	416
21. Uzależnienie i ograniczenie polskiej myśli technicznej	418
22. Represje wobec kadr	420
23. Spowolnienie industrializacji.	422
24. Podsumowanie.	424
Indeks osób	427
Autorzy	445